

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра спеціальної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор із науково-
педагогічної роботи

Михальченко Н. В.

«28» серпня 2024 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПСИХОЛІНГВІСТИКА

Ступінь бакалавра

Спеціальність 016 Спеціальна освіта

Освітньо-професійна програма Логопедія. Спеціальна психологія

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Серeda Ірина Валеріївна, доцент кафедри спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

РЕЦЕНЗЕНТ: Русова Владлена Миколаївна, доцент кафедри української філології та міжкультурної комунікації Чорноморського національного університету імені Петра Могили, кандидат філологічних наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної освіти

Протокол від «26» серпня 2024 року № 1

В. о. завідувача кафедри спеціальної освіти (Світлана КАРСКАНОВА)

Програму погоджено з гарантом ОП (Вікторія КИСЛИЧЕНКО)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «27» серпня 2024 року № 12

Голова навчально-методичної комісії (Ольга ДЕМ'ЯНЕНКО)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2024 року № 11

Голова навчально-методичної комісії (Наталія МИХАЛЬЧЕНКО)

Анотація

Курс «Психолінгвістика» належить до варіативних фахових навчальних дисциплін і є невід'ємною складовою у підготовці бакалаврів спеціальності 016 Спеціальна освіта, які навчаються за освітньо-професійною програмою Логопедія. Спеціальна психологія. Метою курсу є опанування теоретичних засад процесу породження та сприйняття мовлення, психологічної зумовленості мовних явищ, механізмів впливу мови на свідомість і поведінку людини, засвоєння законів успішної мовленнєвої комунікації. Зокрема, особливості розвитку мовлення в психічному онтогенезі людини; теоретичні моделі породження і сприймання мовлення; складові і характеристики мовленнєвого акту; прикладні аспекти застосування психолінгвістичних методів. Передумовами для вивчення дисципліни є знання теоретичних основ загальної психології та лінгвістики у розумінні взаємозв'язку мови та мислення.

Ключові слова

Психолінгвістика, мовленнєва діяльність, мовленнєвий розвиток, види мовлення, мовленнєвий акт, методи комунікативного впливу.

Summary

The course "Psycholinguistics" belongs to the selective professional educational disciplines and is an integral component in the preparation of bachelors of the specialty 016 Special education, who are studying under the educational and professional program of speech therapy. Special psychology. The aim of the course is to master the theoretical foundations of the process of speech generation and perception, the psychological conditioning of language phenomena, the mechanisms of the influence of language on human consciousness and behavior, assimilation of the laws of successful speech communication. In particular, the peculiarities of the development of speech in the mental ontogeny of a person; theoretical models of speech generation and perception; components and characteristics of a speech act; applied aspects of the application of psycholinguistic methods. The prerequisites for studying the discipline are knowledge of the theoretical foundations of general psychology and linguistics in understanding the relationship between language and thinking.

Key words

Psycholinguistics, speech activity, speech development, types of speech, speech act, methods of communicative influence.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Психолінгвістика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 016 Спеціальна освіта за освітньо-професійною програмою Логопедія. Спеціальна психологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: процес породження, сприймання та формування мовлення, психологічні аспекти різних видів мовленнєвої діяльності, що зумовлені системою мови.

Міждисциплінарні зв'язки: зміст курсу ґрунтується на теоретичних основах психології і лінгвістики у розумінні взаємозв'язку мови та мислення. Дисципліна пов'язана з нейрофізіологією, нейропсихологією, мовознавством, спеціальною психологією, спеціальною педагогікою, логопедією.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

1.1. Мета: опанування теоретичних засад процесу породження та сприйняття мовлення, психологічної зумовленості мовних явищ, механізмів впливу мови на свідомість і поведінку людини, засвоєння законів успішної мовленнєвої комунікації.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомлення з основними положеннями психолінгвістики як міждисциплінарної науки;
- ознайомлення з основними напрямками та методами досліджень у психолінгвістиці;
- засвоєння особливостей розвитку мовлення в психічному онтогенезі людини;
- ознайомлення з теоретичними моделями породження і сприймання мовлення;
- засвоєння поняття «комунікативний акт», його складових і характеристик;
- розкриття прикладних аспектів застосування психолінгвістичних методів;
- розвиток навичок самостійної роботи з мовним матеріалом для прогнозування і розв'язування комунікативних конфліктів у професійному спілкуванні.

Програмні результати навчання:

ПРН3. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дітей з ООП у контексті професійних завдань.

ПРН 12. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами.

ПРН 18. Володіти знаннями в галузі спеціальної освіти при вирішенні навчально-виховних та науково-методичних завдань з врахуванням вікових та індивідуально-типологічних відмінностей учнів, соціально-психологічних особливостей учнівських груп та конкретних психолого-педагогічних ситуацій.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопедагогічні:

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

II. Фахові:

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-11. Здатність дотримуватися основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації.

СК-15. Здатність аргументовано відстоювати власні професійні переконання, дотримуватись їх у власній фаховій діяльності.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Психолінгвістика як наука й навчальна дисципліна

Сутність, предмет і завдання психолінгвістики. Взаємозв'язки психолінгвістики з іншими науками. Основні напрями психолінгвістики. Методи психолінгвістичних досліджень. Експеримент у психолінгвістиці.

Тема 2. Мовленнєва діяльність. Види мовлення

Мова і мовлення, їх значення в спілкуванні. Мовлення як діяльність і поведінка. Різновиди мовлення за формою вираження думки. Види мовленнєвої діяльності. Зв'язок мовлення з іншими психічними процесами.

Тема 3. Етнопсихолінгвістика

Взаємозв'язок етолінгвістики, психолінгвістики та етнопсихолінгвістики. Розмежування мовної та немовної свідомості в психолінгвістиці. Лакуни як базові елементи національної специфіки лінгвокультурної спільності. Типи лакун. Національно-специфічні особливості мовлення. Зіставлення в процесі міжкультурної комунікації «образів» культур.

Тема 4. Розвиток мовлення в онтогенезі

Періодизація мовленнєвого розвитку. Умови успішного мовленнєвого розвитку дитини. Дизонтогенез мовлення. Причини порушень мовленнєвого розвитку в дітей. Види мовленнєвих порушень.

Тема 5. Психофізіологічна структура процесу письма

Відмінність між усним і писемним мовленням. Психологічні особливості процесу письма. Психофізіологічний зміст процесу письма (операції письма). Передумови формування навичок письма.

Тема 6. Комунікативний акт. Закони успішної комунікації

Загальна характеристика складників комунікативного акту. Комунікативна ситуація і дискурс. Типи дискурсу. Закони успішної комунікації.

Тема 7. Теорія мовленнєвих актів

Мовленнєвий акт та його структура. Класифікація мовленнєвих актів. Перформативні мовленнєві акти. Непрямі мовленнєві акти. Складні мовленнєві акти.

Тема 8. Теорія мовленнєвого впливу

Поняття «мовленнєвого впливу». Типи мовленнєвого впливу. Мовленнєва маніпуляція як вид мовленнєвого впливу. Нейролінгвістичне програмування.

3. Рекомендована література

Базова

1. Домрачева І. Р., Аксьонова І. О. Основи мовленнєвої діяльності: навч. посіб. Вінниця, 2018. 101 с.
2. Засекіна Л. В., Засекін С. В. Психолінгвістична діагностика: навч. посіб. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 188 с.
3. Засекіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособове спілкування: навч. посіб. 2 е вид. Київ, 2018. 216 с.
4. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування : навч. посіб. Харків, 2011. 132 с.
5. Калмикова Л. О. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Переяслав–Хмельницький: ПереяславХмельницький пед. ін-т, 2008. 325с.
6. Коваль Л. М. Психолінгвістика: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти магістерського рівня освітньо-професійної програми «Українська мова та література». Вінниця : Видавництво ФОП Кушнір Ю.В., 2021. 68 с.
7. Косенко Ю. В. Основи теорії мовленнєвої комунікації: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2013. 292 с
8. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ, 2012. 208 с.
9. Основи психолінгвістики [Електронний ресурс]: наук.-допом. бібліогр. покажч. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека; уклад. Л. Дейнека. - Електрон. текст. дані. Луцьк, 2020.
10. Психолінгвістика. Навчально-методичний посібник / Укладач Лелека Т.О. Кропивницький, 2022. 121 с.
11. Савінова Н. В. Психолінгвістика: Навчально-методичний посібник / Н.В. Савінова, М.І. Берегова. Миколаїв: видавець Торубара В.В., 2020. 92 с.

Допоміжна

1. Альбота С. М. Лінгвістичні особливості маніпулятивних дій у комунікації. Інформація, комунікація, суспільство: Матеріали 7-ї Міжнародної наукової конференції ІКС-2018. Львів, 2018. С. 206–207.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
3. Беляєва О. М. Мовленнєва комунікація: структура, види, форми, перешкоди. Світ медицини та біології. 2016. № 1(55). С. 187–193.
4. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Вид. 2-ге, допов. Київ : Слово, 2011. 704 с.
5. Брушневська І. Закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Педагогічний часопис Волині. 2016. С. 70–75.
6. Гончарук Н. М. Психологічний аналіз комунікативного акту та його логічно-змістової структури. Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2014. Випуск 23. С. 124–137.
7. Горбунова Н. Сучасні наукові підходи до розвитку словника дітей дошкільного віку. Гуманітарні науки. 2012. № 2. С. 46–52.
8. Гнатик Л. М. Комунікація: походження, типологія, функції. Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. 2011. Вип. 21.10. С. 344–353.
9. Зуєнко Т. М. Дослідження поняття «лакуна» в лінгвістиці. Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологічна». Випуск 55. 2015. С. 105–106.
10. Комунікативно-прагматичні аспекти мовлення: конспект лекцій для студентів факультету лінгвістики напряму підготовки 6.020303 «Філологія» / Уклад. О.В. Дзикович. Київ: НТУУ «КПІ», 2015. 85 с.
11. Конопляста С. Ю. Логопсихологія: навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 293 с.
12. Кліш П. А., Хом'як А. П. Комунікативний акт як структурна одиниця спілкування. Педагогічний пошук. 2014. №4 (84). С. 9–11.
13. Логопедія: підручник. 2-е видання / За ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 672 с.
14. Луцько К. В. Передумови формування внутрішнього мовлення у дітей з особливими освітніми потребами в системі спеціального навчання. Актуальні питання колекційної освіти (педагогічні науки): зб. наук. праць. 2019. Вип. 14. С. 178–190.
15. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації. Львів: Літопис, 2010. 537 с.
16. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ: Академія, 2012. 288с.
17. Медведєва М. А. Нові прийоми формування фонетично грамотного письма в учнів з тяжкими порушеннями мовлення. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2013. Вип. 4(2). С. 238–248.
18. Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва): практично-методичний посібник / упоряд. Н. А. Сидоренко Київ: РНМЦ Дніпровського району, 2015. 64 с.
19. Паласевич І. Л. Організаційно-педагогічні умови мовленнєвого розвитку дітей середнього дошкільного віку. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки. Вип. 35. 2017. С. 250–258
20. Пасенчук Н. В. Поняття дискурсу як комунікативної події та текстової категорії. Science and Education a New Dimension. Philology. V(33), Issue: 123, 2017. С. 52–55.
21. Пахомова О. Л. Роль внутрішнього мовлення в розвитку психологічної культури спілкування у майбутніх психологів. Проблеми сучасної психології. 2013. Випуск 19. С. 544–555.
22. Роздабара К. Д. Політична маніпуляція як об'єкт лінгвістичного дослідження. Мова і культура. 2011. Вип. 14, т. 7. С. 228–233.

23. Руда О. Г. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі: монографія. К., 2012. 232 с.
24. Савчин О. М. Роль внутрішнього мовлення у комунікативно мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. № 2 (49), 2015. С. 157–162.
25. Сорокіна Л. Є. Мовленнєва маніпуляція та інші види мовленнєвого впливу: термінологічне розмежування понять. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Випуск 8. Том 2. С. 157–159.
26. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень: науково-методичний посібник. Київ : «МП Леся», 2007. 151 с.
27. Тищенко В. В. До проблеми психолінгвістичного аналізу мовленнєвої діяльності дітей з церебральним паралічем. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. 2014. Вип. 27. С. 17–20.
28. Фінчук Г. В., Скребкова М.А. Лексико-семантичний аспект проблеми лакуарності в процесі міжкультурного спілкування. Молодий вчений. 2018. № 9 (61). С. 381–383.
29. Чехлай Н.В. Заняття з дітьми, які мають писемні порушення мовлення. Логопед. 2018. № 10
30. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика : навчальний посібник для студентів факультету української філології. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.
31. Шатілова О. С. Імплікатури мовленнєвого спілкування як важлива складова інтерпретації спонукальних висловлень. Мова. 2013. №20. С. 203–207.
32. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 440 с.
33. Шуляк І. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2015. С. 287–291.
34. Cognitive Neuroscience of Natural Language Use. Cambridge University Press, 2015. 279 p.
35. The Handbook of Psycholinguistics. First Edition. Edited by Eva M. Fernández and Helen Smith Cairns. 2018. 750 p.
36. Danny D. Steinberg, Natalia V. Sciarini. An Introduction to Psycholinguistics 2nd editions. London, 2013. 325 p. 11
37. Levelt W J M. A History of Psycholinguistics : The preChomskyan era. Oxford : Oxford University Press, 2013. 672 p.
38. Jowett G.S. Propaganda and Persuasion. SAGE, 2012. 435 pp.
39. The Psycholinguistics of Bilingualism. Francois Grosjean and Ping Li (eds.) Oxford : Wiley–Blackwell, 2013. 248 p.
40. Sedivy J. Language in mind: An introduction to psycholinguistics. Sunderland, Massachusetts : Sinauer Associates, 2018.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання: індивідуальне і фронтальне опитування; самостійні роботи; тестування; контрольна робота; перевірка індивідуальних та групових творчих завдань.